

פתיחה לפרק שלשה שאכלו

א. ברכת המזון וברכת הזימון

1. עיינו במשנה ברכות פרק ו' משנה ח' ובפרק ז' משנה א'.
2. הגדירו את נושא כל משנה, ועל רקע זה את נושא פרק שביעי.
3. להבנת מחלוקת התנאים על מה מברכים ברכת המזון:
(א) עיינו בדברים ח'.
- (ב) תוספתא ברכות פ"ד הט"ו.

ב. רקע לברכת הזימון

1. עיינו במשנה ברכות פ"ו משניות ה-ו ועמדו על מאפייני סעודה.
2. ראו את ההשוואה בפ"ז מ"ג לבית הכנסת. אילו טקסטים נאמרים בבית כנסת באמצעות הזמנה וענייה? ראו משנה סוטה פ"ה מ"ד ותוספתא סוטה פ"ו הלכות ב-ג.

ג. משנה ברכות פרק ז'

לימוד ואת משניות הפרק ועמדו על תכניו ומבנהו.

ד. המקור לברכת הזימון

1. ספרות תנאים:
(א) תוספתא ברכות פ"ו ה"א (ובמקבילה במכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה טז).
(ב) ספרי דברים פרשת האזינו פסקא שו.
2. תלמודים:
(א) בבלי ברכות מה. "מנא הני מילי... אלוקיננו".
(ב) בבלי ברכות מח. "תנו רבנן... והלבנון".
(ג) בבלי ברכות כא. "אמר רב יהודה... תיובתא".
(ד) מקבילה בירושלמי ברכות פ"ז ה"א.
(ה) חישבו על משמעות ההשוואה בין ברכת התורה ובין ברכת המזון.
3. העמק שאלה לנצי"ב, שאילתא קמו ס"ק א' (למדו רק את מה שמתייחס ישירות להסבר היחס בין הגמרא מה. והגמרא מח.):

זה הכלל כל שהוא ממין שבעה וממין דגן רבן גמליאל או מברך אחריו שלש ברכות וחכמים או ברכה אחת

מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין ביריחו הביאו לפנייהם כותבות ואכלו

קפץ ר' עקיבא ברך אחריהן אחת

5

אמי' לו רבן גמליאל עקיבא למה אתה מכניס ראשך לבין המחלקות

אמי' לו למדתנו אחרי רבים להטות אף על פי שאתה או' כך וחביריך או' כך הלכה כדברי המרובין

ר' יהודה או' משמו :

כל שהוא ממין שבעה ולא ממין דגן או דגן ולא עשאו פת רבן גמליאל או' מברך אחריו שלש ברכות וחכמים או' ברכה אחת

10

וכל שאינו לא ממין שבעה ולא ממין דגן רבן גמליאל או' מברך אחריו ברכה אחת וחכמים או' ולא כלום

משנה מסכת סוטה פרק ה משנה ד

בו ביום דרש רבי עקיבא (שמות ט"ו) אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר

15

שאתן תלמוד לומר לאמר ומה תלמוד לומר לאמר מלמד שהיו ישראל עונין אחריו של משה על כל דבר ודבר כקוראין את ההלל לכך נאמר לאמר ר' נחמיה אומר כקורין את שמע ולא כקורין את ההלל :

תוספתא מסכת סוטה (ליברמן) פרק ו

הלכה ב

דרש ר' עקיבא בשעה שעלו ישראל מן הים בקשו לומר שירה שרת עליהן רוח הקדש ואמרו שירה כיצד אמרו שירה כקטן שקורא את ההלל בבית הסופר ועונין אחריו על כל עניין ועניין משה אמי' אשירה לה'

20

וישראל אמרו אשירה לה'

הלכה ג

משה אמי' עזי וזמרת יה וישראל אמרו עזי וזמרת יה

ר' לעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומ' כגדול שמקרא את ההלל בבית הכנסת ועונין אחריו עניין ראשון משה אמי' אשירה לה' וישראל אמרו אשירה לה' עזי וזמרת יה וישראל אמרו אשירה לה'

25

משה אמי' ה' איש מלחמה וגו' וישראל אמרו אשירה

ר' נחמיה או' כבני אדם שקורין שמע בבית הכנסת שני ויאמרו לאמר מלמד שהיה משה פותח בדבר תחילה וישראל עונין אחריו וגומרין עמו משה אמי' אז ישיר וישראל אמרו אשירה לה' וגו' משה אמי'

עזי וזמרת יה וישראל אמרו זה אלי ואנוהו משה אמי' ה' איש מלחמה וישראל אמרו ה' שמו

תוספתא מסכת ברכות (ליברמן) פרק ו הלכה א

ברכת הזימון מן התורה שני' ואכלת ושבעת וברכת זו ברכת הזימון את ה' אלהיך זו ברכה ראשונה על הארץ זו ברכת הארץ הטובה זו ירושלם שנא' ההר הטוב הזה והלבנון אשר נתן לך ה' זו הטוב והמטיב

30

מניין שכשם שאתה מברך לאחריו כך מברך לפניו ת"ל אשר נתן לך משעה שנתן לך מניין אף על ההרים ועל הגבעות ת"ל על הארץ מנין אף על התורה ועל המצות ת"ל אשר נתן לך ואו' ואתנה לך את לוחות

35

האבן ר' מאיר או' מנין שכשם שאתה מברך על הטובה כך אתה מברך על הרעה ת"ל אשר נתן לך ה' אלהיך אליך דיינך בכל דין שדנך בין במדת הטוב בין במדת פורענות

מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה טז

ומנין שהן מברכין על המזון שנאמר ואכלת ושבעת וברכת (דברים ח ו) זו ברכה ראשונה על הארץ זו ברכה שנייה הטובה זו ירושלם שנאמר ההר הטוב הזה והלבנון (שם /דברים/ ג כה) אשר נתן לך

40

שגמלנו כל טוב ר' חייא בר נחמני אמר משום רבי ישמעאל הרי הוא אומר ואכלת ושבעת מה זה מחוסר אשר נתן לך בין מדה טובה למדה פורענות אין לי אלא מזון שהוא טעון ברכה לאחריו לפניו

מנין היה ר' ישמעאל אומר קל וחומר הוא, מה כשאכל ושבע הרי הוא טעון ברכה כשהוא תאב לא כל שכן. רבי נתן אומר הרי הוא אומר כבואכם העיר כן תמצאון אותו בטרם יעלה הבמתה לאכל כי לא

45

יאכלו העם עד בואו כי הוא יברך הזבח וגו' (ש"א =שמואל א' = ט יג) רבי יצחק אומר הרי הוא אומר ועבדתם את יי' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימך (שמות כג כה) אימתי הוא לחמך עד שלא אכלתו

אין לי אלא אכילת מזון שטעון ברכה לפניו ולאחריו תורה מנין ר' ישמעאל אומר קל וחומר ומה אם מזון שהוא חיי שעה טעון ברכה לפניו ולאחריו תורה שיש בה עולם הבא דין הוא שתטעון ברכה לפניו

ולאחריה ר' יהודה בן בתירה אומר הרי הוא אומר ואכלת ושבעת מה זה מחוסר טובה זו תורה דכתיב כי לקח טוב וגו' (משלי ד ב). ר' חנינא בן אחי ר' יהושע אומר הרי הוא אומר כי שם ה' אקרא הבו גודל

50

לאלהינו, כי שם השם אקרא זה המברך, הבו גודל לאלהינו אלו העונים אחריו ומה הן עונים אחריו

ברוך יי המבורך לעולם, וכשהוא קורא בשמו יהו עונין אחריו בשכמל"ו = ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. =. וכן דוד אומר גדלו ליי אתי ונרוממה שמו יחדיו (תהלים לד ד) רבי אומר זכר צדיק לברכה (משלי י ז) כשהוא מזכיר את הצדיק צדיק חי העולמים שני צדיק ה' בכל דרכיו וגו' (תלים/תהלים/ קמה יז) לברכה אמן :

55

ספרי דברים פרשת האזינו פ"סקא שו

כי שם ה' אקרא, רבי יוסי אומר מנין לעומדים בבית הכנסת ואומרים ברכו את ה' המבורך שעונים אחרים ברוך ה' המבורך לעולם ועד שנאמר כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו, אמר לו רבי נהוריי השמים דרך ארץ היא גוללירים מתגרים במלחמה וגבורים נוצחים. ומנין שאין מזמנים אלא בשלשה שנאמר כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו. ומנין שעונים אמן אחר המברך שנאמר הבו גדל לאלהינו. ומנין שאומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שנאמר כי שם ה' אקרא ומנין לאומרים יהא שמו הגדול מבורך שעונים אחריהם לעולם ולעולמי עולמים שנאמר הבו גדל לאלהינו.

60